

Iz životopisa fra Bernardina Sokola

UDK: 929-052Sokol, B.

27-78932Sokol, B.

Desetljeća šutnje o ubijenom glazbeniku franjevcu Bernardinu Sokolu učinila su svoje. Pod strašnim, danas gotovo neshvatljivim terorom straha, puno je toga o njemu i njegovu radu zaboravljeno. I oni koji to nisu htjeli, brisali su ga iz memorije. Mnogi neupućeni prihvatili su lažne argumente i povjerovali optužbama. Dok sam pred nekoliko godina skupljao »detalje« o njemu razbacane po Samostanu Male braće u Dubrovniku, shvatio sam koliko je vrijedan bio taj fratar. Popisao sam tada ili fotografirao ono što se tamo u vezi s njim našlo. Današnji i budući istraživači sigurno će iznijeti na vidjelo još mnogo toga o njemu što je bilo razasuto kojekuda.

Da ne bih ovdje ponavljao što sam tada napisao, iznosim samo šturu biografske podatke, nešto o Sokolovoj zastupljenosti izvan granica Hrvatske i svojevrstu rekonstrukciju zločina nad njim.

Biografski podaci

Bernardin Sokol rođen je 20. svibnja 1888. u Kaštel Sućurcu. Na krštenju 27. svibnja iste godine dobio je ime Luka. Sakrament svete potvrde primio je 11. studenoga 1896. godine. Bio je jedino dijete u oca Antuna i majke Jerke rođene Batina, a bez oca je ostao prije nego što je navršio dvije godine. Osnovnu školu pohađao je u rodnome mjestu. Školovanje od 1900. do 1904. nastavio je u zavodu Franjevačke provincije sv. Jeronima na otočiću Košljunu kod Punta na otoku Krku. Od 1904. do 1908. pohađao je višu humanističku gimnaziju u zavodu Franjevačke provincije sv. Jeronima u Zadru, gdje je 1908. položio ispit zrelosti.

Redovničko odijelo obukao je 23. kolovoza 1905. u Koprnu. Tu je proveo godinu novicijata s imenom fra Akursij, a poslije je ime

promijenio u fra Bernardin. Privremene zavjete položio je 24. kolovoza 1906., a svečane 24. prosinca 1909. godine. Od 1909. do 1913. studirao je teologiju u Samostanu Male braće u Dubrovniku. Takozvane »male redove« primio je u Crkvi Male braće 27. prosinca 1909., a red subđakonata u istoj crkvi 17. srpnja 1910. Za svećenika je zaređen 7. srpnja 1912. Već kao mladi klerik pokazivao je velik smisao za glazbu i organizaciju. U to su doba zabilježeni njegovi različiti nastupi na koncertima i prigodnim akademijama.

Kao mladomisnik Sokol je kratko boravio u samostanu na Hvaru, odakle je premješten na Badiju kod otoka Korčule, gdje je u rujnu 1913. postao profesor na tamošnjoj nižoj klasičnoj gimnaziji. Tu je ostao samo školsku godinu 1913./1914. Sljedeću je godinu predavao u Franjevačkoj gimnaziji na Košljunu na otoku Krku. Već 1915. nastavio je studij glazbe na Akademie fur Musik und darstellende Kunst u Klosterneuburgu kod Beča, u Augustinskoj opatiji. U njoj je bila organizirana škola za crkvenu glazbu kao odjel Bečke glazbene akademije. Istovremeno je na Augustinskoj teologiji učio crkveno pravo, moral, pastoral i liturgiku.¹ Završne ispite položio je 1917. i postao je učitelj pjevanja, zborovođa i orguljaš. Koncem 1917. došao je u Samostan Male braće u Dubrovnik. Tu je na Franjevačkom učilištu predavao moralku, crkveno pravo i glazbu.² U to vrijeme predavao je (od 1918.) i glazbu na Dubrovačkoj državnoj gimnaziji. U Samostanu Male braće ostao je do 1924.³, kada je otišao u Rim na daljnje teološko i glazbeno usavršavanje.

.Teologiju je doktorirao 6. travnja 1925. na Sveučilištu u Rimu, a u istom gradu na Papinskoj višoj glazbenoj školi 30. lipnja 1926. završio je studij muzikologije. Sokolove akademske titule zabilježila je i kronika Franjevačkog zavoda Antonianuma u Rimu. U njoj piše: »Die 6. aprilis 1925 P. Bernardinus Sokol, Prov. S. Hieronvni in Dalmatia, a Collegio theologico Romanae Universitatis S. Theo

1Usp. Rukopisni arhiv Franjevačkog samostana Male braće (dalje AMB) 2798., pismo s nadnevkom 11.10.1915.

2U tabuli 1918. navedena su u Dubrovniku njegova sljedeća zaduženja: »Lect. Theol., Instructor musicae et cant. eccl., Organaeda.« Usp. AMB, kutija 17, br. 161.

3U Samostanu Male braće boravio je od 17. studenoga 1917. do 10. ožujka 1924. Prema lokalnim novinama, u to je vrijeme nastupao u Dubrovniku i okolici na različitim prigodnim akademijama, a u organizaciji Katoličkog društva »Boš-ković« držao predavanja o glazbi.

logiae laurea insignitus, die 30 iunii 1926 in Pontificia Scuola superiore della musica sacra Magister in compositione sacra et Prolyta in cantu gregoriano renuntiatus est.«⁴

Koncem kolovoza 1926. došao je u Zagreb, gdje je na Teološkom fakultetu od veljače 1927. do 1932. kao honorarni docent predavao uvod u koralno pjevanje i crkvenu muzikologiju. Od srpnja 1932. živio je opet na otoku Badiji, gdje je bio nastavnik glazbe u Franjevačkoj gimnaziji. I u ovom razdoblju Sokol je bio vrlo aktivan: uz predavanje glazbe, vodio je đачki pjevački zbor i s njim je nastupao na nedjeljnim i blagdanskim službama na Badiji i po okolnim mjestima, ali i na različitim prigodnim priredbama.⁵ Bio je član družbe »Braća Hrvatskoga zmaja«, pod imenom »Zmaj putaljski«. Studirao je u Austriji i u Italiji, završio dvije specijalizacije, u teologiji i u glazbi, pa je dobro govorio njemački i talijanski, i dosta je putovao po različitim državama. Nastupao je na koncertima i raznovrsnim drugim znanstvenim i kulturnim manifestacijama.

Sokol je 28. lipnja 1941. otišao u Zagreb, istog dana kad se vratio s ribarenja. O tome piše u Kronici Badijskog samostana: »Pod večer O. Sokol krenuo put Orebića, da sutra putuje preko Splita u Zagreb, nešto u poslovne svrhe, a nešto i kao na praznike.«⁶1 sama formulacija zapisa o njegovu odlasku daje naslutiti da se Sokolu nije više boravilo na Badiji jer su Talijani u to vrijeme već bili okupirali veći dio Dalmacije, a on je zasigurno htio nastaviti svoje izdavačke projekte. U Zagrebu je međutim doživio lakši moždani udar, od kojega se liječio u Zagrebu i u Novom Marofu. Na Badiju se iz Zagreba opet vratio 19. veljače 1944., živeći i radeći kao i drugi redovnici, ali samo nešto duže od pola godine, kad ga je u noći 28. rujna skupina partizana uhitila, odvela i pogubila.

⁴Usp. *Antonianum. Periodicum philosophico-theologicum trimestre*, Roma, 1926, str. 506.

⁵O tome vidi: Marija Kraljević, O boravku i djelovanju oca Bernardina Sokola na Badiji i nižoj Franjevačkoj gimnaziji s pravom javnosti, *Godišnjak grada Korčule*, br. 5 (2000.), str. 19-201.

⁶Toga dana, prema kronici, ribari nisu bili »baš osobite sreće, desetak kilograma miješanoga«. Ali su zato 2. lipnja 1941. ulovili oko 70 kilograma, tako da su polovicu prodali. Toga je dana na ribarenju Sokol bio s đacima, koje je u to doba trebalo prehraniti, a višak ribe morali su prodati jer hladnjaka nije bilo. Usp. AMB O 2, str. 84. i 82.

Uspješan pedagog, kompozitor i izdavač

Sokol je za svojega relativno kratkoga života učinio mnogo. Bio je nadareni skladatelj, komponirao je za različite prilike, uspješno se bavio pisanjem i drugim aktivnostima. Posebno vrijedna i bogata njegova je izdavačka djelatnost, i to u cijelom četvrtom desetljeću dvadesetog stoljeća. Tu se posebno ističe njegov glazbeni niz *Pjevajte Gospodinu pjesmu novu - Zbirka za crkvenu i svjetovnu glazbu*, koju je izdavao od 1929. do 1941. i u kojoj je izišlo 80 brojeva.⁷ U toj zbirci tiskao je i *Glazbene monologe* »u 25 svezaka sa 125 većih ili manjih sastavaka: za malu, srednju i veliku djecu, t. j. mladež, mušku, žensku i mješovitu«. ⁸ U zbirci je i jedanaest svezaka glazbenih *Angelusa*, koje je 1939. izdao u Zagrebu, a svaki pojedini posvetio je pojedincima - većinu svojim kolegama franjevcima. Veliku energiju uložio je Sokol u širenje štovanja s. Marije - Celine od Prikazanja, klarise iz Talencea u Bordeauxu u Francuskoj. Objavio je na desetke članaka o njoj, i na hrvatski je jezik preveo njezin životopis pod naslovom »Svetica miomirisa«⁹. Njoj u čast komponirao je i misu »Gaudens gaudebo«.¹⁰

Sokol se svojim znanjem i svojim sposobnostima koristio tako da je na različite načine pomagao drugima. Cilj mu je bio glazbu što više približiti običnim ljudima.¹¹ Zbog toga je pokrenuo i vodio različite izdavačke projekte. Držao je stručne glazbene seminare.

⁷Popis izdanih svojih djela otisnuo je na posebnom letku na kojem su naslovi 78 brojeva, odnosno zbirki, a letak nosi naslov: »Glazbena djela o. fra Bernardina dr. Sokola, franjevca«, Zagreb, 1940. Samo pod br. 13 s naslovom »Ave Maria« sv. 2, stoji »nije izašlo«. Letak je, naravno, služio kao reklama prema kojoj se moglo naručiti pojedino izdanje, a kao informacija o načinu izvođenja olakšao je naručiteljima jer je svaku kompoziciju rangirao »lako«, »srednje« ili »teško«.

⁸Tako svoje skladbe opisuje Sokol unutar korica zbirke br. 38 *Hrvatsko selo*, a objavljene su pod brojevima od 16 do 43, u svescima od 1. do 25. Pojedini svezak sadržava od 2 do 11 kompozicija.

⁹Sačuvan je strojopis tog njegova prijevoda. AMB 2330.

¹⁰To je zbirka pod br. 10. Inače, ova časna sestra tek je 2007. proglašena blaženom.

¹¹To je istaknuo provincijal fra Mario Sikić u zahvali na koncu sv. mise zadušnice za fra Bernardina prigodom 50. obljetnice njegove smrti u Kaštel Sućurcu: »[...] nije želio skladati velika glazbena djela za kakva je bio i te kako sposoban, jer - reče - da takva djela ne bi donosila koristi velikoj većini vjernika [...]«. Usp. AMB 2330.

Uvijek je bio spreman pomoći svojim stručnim savjetom.¹² Đake je poticao na rad i budio u njima sklonost prema glazbi. Sama činjenica da se toliko njegovih učenika bavilo glazbom i da su neki od njih postali poznati glazbenici, mnogo govori. Među njima su: fra Ivo Peran (1920. - 2003.), Miljenko Dabo Peranić (1923. - 1993.), fra Bonifacije Perović (1900. - 1979.) i don Josip Spanić.¹³

O Sokolu se najviše može i saznati iz njegovih djela, iz brojnih skladbi, iz onoga što je pisao i što je kao izdavač tiskano ostavio. U različitim časopisima od 1912. do 1939. godine objavio je na stotine članaka, među kojima se, naravno, ističu oni s glazbenom tematikom. Podučavao je glazbu i imao je velike glazbene planove. U svojem radu uvijek u središte stavljao ljude za koje je radio. Iako u teškim vremenima, nalazio je način kako će objaviti svoja djela. Reklamirajući svoja izdanja glazbenih zbirka, nudio je razne popuste, ali je uvijek naglašavao da skladbe nije dopušteno prepisivati i zbog toga što kupnja pojedinih zbirka omogućuju izdavanje novih.

Poznat i izvan granica domovine

Iako je tiskao mnoge glazbene zbirke, ipak su danas rijetke naše knjižnice u kojima je sačuvano nešto od Sokolovih djela. Poseban su problem njegove skladbe koje nisu tiskane. Neke spise i note odnijeli su krvnici iz njegove sobe. Mnogi su radovi nestali, ili su stavljeni na skrovnita mjesta. U glazbenom Arhivu Male braće, koji se cijeni kao najbogatiji arhiv starih nota na južnoslavenskim prostorima, našlo se više kompozicija. Popisao ih je muzikolog Albe Vidaković (1914. -1964.) kada je od 1956. do 1958. u ime Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti uređivao inventar samostanskoga glazbenog arhiva.¹⁴

12U Badijskoj kronici npr. piše da je 14. listopada 1938. »išao u Smokvicu u poslu orgulja i za III. i Red. Ide i u Luku za istu svrhu. Vraća se na 19. listopada«. Usp. AMB O 2 str. 26.

13O. Bonifaciju dr. Peroviću Sokol je posvetio zbirku *Hrvatska misa bi Nikole Tavelića*, koja je izišla pod br. 76. Sokol je don Josipu Spaniću, svojem »bivšem učeniku« svećeniku - glazbeniku, posvetio zbirku *Slava presvetoj euharistiji*, br. 75.

14Danas se taj popis nalazi i na Digitalnoj zbirci Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, a dostupan je i na internetu.

Prigodom spremanja monografije o Sokolu, koju je 2010. izdao Franjevački samostan Male braće, u jednu su kutiju u glazbenom arhivu stavljene sve Sokolove kompozicije koje nisu u inventaru, a nalazile su se na različitim mjestima po samostanu. U drugu kutiju spremljena su sva njegova objavljena djela, autorovom rukom napisanim »posvetama«, što pokazuje Sokolovu povezanost s mnogim ljudima i njegovu otvorenost prema drugima. Činjenica da je on većinu svojih djela u tisku posvetio nekome, a još mnogo više je onih kojima je svojom rukom posvetio pojedinu zbirku.¹⁵

Suradivao je s više glazbenika ili se koristio njihovim djelima da bi glazbu približio ljudima. Među njima su: Božidar Sirola (1889. -1956.), Krsto Odak (1888. -1965.)¹⁶, Hugolin Sartner (1851. -1934.)¹⁷, Bruno Adamčik (1908. -1945.)¹⁸, Emil Adamič (1877. -1936.), Stanko Premrl (1880. -1965.), Licinio Refice (1883. -1954.), Emil Hochreiter (1872. -1938.), Jean-Marie Plum (1899. -1944.)¹⁹, i drugi.

Još 12. lipnja 1938. u Bratislavi je premijerno izvedena Sokolova misa »Gaudens gaudebo«, a misu su tada prenosile »sve slovačke radiostanice«.²⁰ Također su tamo 1939. na radiju izvođeni Sokolovi *Angelusi*.²¹ Sokolovu vezu s Bratislavom otkriva i činjenica da je Blumentalskom crkvenom zboru iz Bratislave posvetio svoju zbirku »Euharistijske pjesme«, tiskanu u Zagrebu 1941.²²

Nakon Drugoga svjetskog rata Sokola samo povremeno i suzdržano spominju neke knjige, kao i glazbene enciklopedije.²³ Iznimke su časopisi i knjige na hrvatskome jeziku koje su u to doba izlazile u inozemstvu. Rad slovenskog glazbenika Eda Skulja, koji je pri-

15Vidi popis tih posveta: Stipe Nosić, *Životni put*, u knjizi Marija Riman, *Glazbenik fra Bernardin Sokol*, Rijeka, 2010., str. 26 s.

16Odakove kompozicije *Tri psalma* objavio je u svojoj zbirci br. 11, u Zagrebu 1930., a posvetio ih je Dragi Hrziću (1896. - 1978.), hrvatskom pjevaču.

17Usp. Sokolovu zbirku *Slava djetiću Isusu*, br. 15.

18Franjevcu glazbeniku Brunu Adamčiku Sokol je posvetio zbirku *Svetomu Anti*, br. 69., Zagreb, 1940. Adamčik je nestao na »križnom putu«.

19Plum je nastupao i u Dubrovniku. O njemu je Sokol pisao u *Cerkevnom glasbe-niku*, br. 7/8 srpanj, 1938, str. 118 -120.

20Usp. Bruno Adamčik, Dr. fra Bernardin Sokol, glazbeni skladatelj (Uz 50-godišnjicu života), *Glasnik sv. Ante*, listopad 1938., str. 304.

21To svjedoči razglednica koju je Sokolu poslao Bruno Adamčik. Usp. AMB 2331.

22Taj broj 77. tiskan je u istom svesku s brojem 76., kao što je i br. 79. tiskan u istom svesku s br. 78.

23Vidi: Stipe Nosić, *Životni put*, nav. dj., str. 35. bilj. 75.

godom 130. godišnjice Sokolova rođenja popisao njegove skladbe, objavljene u slovenskom *Cerkvenom glasbeniku*, pokazuje koliki je i kako važan bio Sokolov utjecaj na razvoj crkvene glazbe u Sloveniji. Skulj je u tom glasilu za crkvenu glazbu (u razdoblju od početka Prvoga do početka Drugog svjetskog rata) nabrojao sve što je tu Sokol ili što su drugi o njemu tu objavili. To je, po Skulju, najza-stupljeniji hrvatski crkveni glazbenik u ovom stručnom glasilu.

Ubijen bez suda

Kada se Sokol u veljači 1944. vratio na Badiju, ratni vikor bio je u punom naletu. U Ravnu su četnici 24. rujna 1943., bez ikakva povoda, ubili mladoga franjevca, studenta teologije koji je pripadao Maloj braći, a zvao se Baldo (Antun) Beato (1922. - 1943.). Na jugu Hrvatske partizani su ubijali ugledne građane, pod izgovorom da su protiv »narodne vlasti«. U Dubrovniku su pogubili trojicu Sokolovih kolega, poznatih franjevac, profesora Franjevačke teologije i Više franjevačke gimnazije iz Samostana Male braće: fra Marijana (Luku) Blažića²⁴ i fra Tomu (Petra) Tomašića²⁵ 25. listopada na Daksi, a fra Gerarda (Marka) Barbira²⁶ na Boninovu 29. listopada 1944.²⁷

Sokola su odveli iz samostana s otoka Badije 28. rujna 1944., pa se taj dan uzima kao dan njegove smrti. O tome su svjedočili franjevci koji su se u to doba nalazili u samostanu. Jedan od njih je i fra Vjekoslav Bonifačić, s kojim je o tom događaju razgovarao fra Ivo Peran, Sokolov učenik, i o tome zapisao: »Braća su u blagovaonici. Nebo bez zvijezda, a olujno jugo nasrće ispod samostana na Badiji kod Korčule. Svako toliko provirivali smo, da bismo razabrali što je sa čamcima privezanim uz mul i >skaletom< (veliki čamac na 16 vesala) na sidrištu pred samostanom. Začusmo motorni čamac. Utihnuli smo. Motor! >Vojska, partizani< - dodavali bi fratri. A tko bi drugi mogao biti u ovakvoj noći. Dolaze po mene, reče o. Sokol,

²⁴Blažić je rođen u Kastvu 1897.

²⁵Fra Tomi Tomašiću (rođen u Bašćanskoj Dragi 1881.) posvetio je Sokol zbirku *Hrvatsko selo*, pod br. 46.

²⁶Fra Gerardu Barbiru (rođen u Dubrovniku 1911.) Sokol je posvetio zbirku *Neoskornjenoj*, br. 78.

²⁷O tome vidi: Josip Sopta, *Daksa Povijest franjevačkog samostana*, Dubrovnik, 1998.; i isti, *Znali su zašto umiru*, Zadar, 1999.

i potegne me: >Ispovjedi me!< Sve je to izrekao tako sigurno i mirno kao da čeka dogovoren susret. Nije bilo vremena za raspravljanje. Kroz udare juga čuo se žagor pred samostanom, i razabirali su se poznati glasovi iz susjednih mjesta: Korčule, Vrnika, Lumbarde, Dominča... O. Sokol i ja vratili smo se brzo pred blagovaonicu, a već se čula lupa na vratima samostana. Otvorili smo, a što drugo? Partizani! Otac Sokol? >Evo me.< Još sad mi je u ušima njegov miran i siguran glas. >Morate s nama na Vis. Imaju vas nešto ispitivati.< Kleknuo je i po fratarskom običaju molio gvardijana blagoslov. Znao je on, a i svi smo znali što znači upasti u ruke partizana, i to u ovo i ovakvo vrijeme. Malo nakon toga čuli smo da se njegovo tijelo našlo u moru pod Orebićem.«²⁸

Za Sokolovu smrt franjevci u Dubrovniku saznali su tek poslije. Fra Karlo Bošnjak, koji je u to vrijeme s trojicom kolega bio noću zaređen za svećenika, izjavio je da su za njegovu smrt i za smrt trojice gore spomenutih franjevaca saznali 29. listopada 1944.²⁹ A o ubojstvu fra Bernardina, u Samostanu Male braće u Dubrovniku sačuvan je nedatiran i nepotpisani rukopis u kojemu između ostalog stoji: »Oca Bernardina su partizani odveli iz Badije, da će ga odvesti na Vis, ali su ga ubili u barci između Badije i Orebića 28. rujna 1944. Kad su ga počeli na smrt tući, uzviknuo je: > Živio Krist Kralj !< Ubivši ga bacili su ga u more, pa mu je tijelo isplivalo na obalu Pelješca blizu Orsana. Tamo je kraj puta i pokopan.« Kako pokazuje taj rukopis, o događaju na čamcu ipak se nešto saznalo. Saznalo se da je Sokol umro kao mučenik, da je u odlučujućem trenutku života dao svjedočanstvo za Krista. A mučitelji su ga tukli i ubili jer je bio drukčijeg političkog stava, jer je bio svećenik, jer je bio učen i jer je možda mogao ometati njihovu vladavinu. Ubili su ga ljudi koji su sebe nazivali antifašistima, ubili su ga bez ikakva suda, iako nije ništa skrivio. Tijelo su bacili u more, nadajući se da će ono sakriti zločin. More ipak nije čuvalo tajnu, tijelo je izbacilo na obalu, na plažu Trstenica u Orebiću. Skupina ljudi koji su ga prepoznali, pokopali su ga tada tu, u napušteno mitraljesko gnijezdo. Mještanim

²⁸Ivo Peran, Sjećanja na fra Bernardina Sokola, *Riječki teološki časopis*, god. 1 (1993.) br. 1, str. 49 s. I sam Peran za vrijeme služenje vojnog roka u jugoslavenskoj državi, na osnovi lažne optužbe bio je osuđen na smrt, što mu je kasnije pretvoreno u pet godina zatvora.

²⁹Usp. razgovor s njim objavljen u *Glasi Koncila* 2002. br. 36, pod naslovom »Radost jača od svih progona i tamnica«.

Orebića koji je tome nazočio (sa svojim bratom, tada su bili dječaci) svjedočio je o tome javno u televizijsku kameru, na 68. obljetnicu Sokolove smrti 28. rujna 2012., kada je u dvorištu Sokolove rodne kuće u Kaštel Sućurcu postavljena njegova bista, što ju je izradio franjevac Joakim Jaki Gregov. Sokolovo tijelo još uvijek bi se, prema toj izjavi trebalo nalaziti na plaži, kod kuća koje su danas tamo s adresama Šetalište kneza Domagoja 47 i 49.

Očito je da Sokola nisu ni namjeravali voditi na Vis, gdje je u to doba bio Tito sa svojim štabom, nego su ga po prethodno napravljenom popisu namjeravali smaknuti, kao što su tako bez ikakva suđenja malo poslije ubili spomenute franjevce i mnoge druge ugledne građane Dubrovnika i okolnih mjesta.

Pravdanje zločina

Lažno su ga optužili, a kad su ga ubili, pokušali su različitim lažima pravdati zločin, pozivajući se na njegove radove. Tako je Viktor Novak (1889. -1977.) u svojoj knjizi *Magnum crimen* već nekoliko godina nakon Sokolova smaknuća ponovio lažnu optužbu. On piše: »Nije bez značenja činjenica, koja osvjetljuje odnose klera prema Paveliću i njegovim nastojanjima, koja se nalazi u jednoj muzičkoj zbirci pjesama >Hrvatsko selo<, komponiranih od franjevca Bernardina Sokola, u kojoj svaka pjesma ima ne samo svoj crkveno-katolički ton, nego svaku prožima i politička i ustaška misao. Taj pjesnik-kompozitor u svojoj političko-patriotskoj inspiraciji progovorio je kroz zvukove, koji su odjekivali u ustaškim logorima u Italiji, kao i u Hrvatskoj: >Ante će donijeti Hrvatskoj spas, Hrvat će na svome biti svoj!<«³⁰ Dalje Novak Sokola naziva »Pavelićevim kurirom«³¹, što je uz gornji citat »Anti« shvaćeno da je Sokol napisao pjesmu Anti Paveliću. Nažalost, to podmetanje poznato je otprije, a »progutali su ga« poslije i neki franjevci. Novak je točno napisao naslov zbirke, i stihove koji se tu nalaze: »Ante će donijeti Hrvatskoj spas, Hrvat će na svome biti svoj!« pripisao je Sokolu. Istina je međutim da to nije pjesma Sokola Paveliću, nego je riječ o pjesmi Miha Jerinića (1872. -1955.) s naslovom *Himna Ante Starčevića*, koju

30Viktor Novak, *Magnum crimen, pola vijeka klerikalizma u Hrvatskoj*, Zagreb, 1948., str. 542.

31Usp. isto, str. 543.

je Sokol uglazbio i objavio u zbirci *Hrvatsko selo*.³²

I Ivan Jeričević, zvan »Compo«, nekadašnji predsjednik Antifašističkog vijeća saveza boraca otoka Korčule, u suvremenoj Hrvatskoj državi, u srpnju 2002. preko lokalnog Radija Korčule izjavio je kako je »početkom rujna 1944. godine jedna barka s borcima Korčulanskog odreda pristala noću ispred samostana na Badiji« i da su tada od fratara partizani zatražili fra Bernardina Sokola, koji da je, navodno, odao Nijemcima šestoricu partizana u jednom bunkeru na Vrniku. Rekao je i da su ga fratri našli i doveli, te rekli: »Evo vam ga, riješite nas ovoga zla.« Na to nije reagiralo Državno odvjetništvo.³³ Odgovorio je fra Berard Barčić (1910. - 2016.) koji je sa Sokolom živio na Badiji. Fra Berard je ustvrdio da je izjava što se pripisuje fratrima: »famousne riječi: >Evo vam ga...!<« laž, i da fratri nikad ne bi takvo nešto rekli. On je posvjedočio da su mu fra Vjenceslav Bandera i fra Vjekoslav Bonifačić, koji su u vrijeme odvođenja Sokola bili na Badiji, kazali »da se naknadno ustanovilo da nije padre Sokol odao Nijemcima partizane koji su se skrivali na Vrniku, nego imenom i prezimenom druga osoba«. ³⁴ Joško Radića u svom velikom istraživačkom djelu o ubijenima i poginulima na širem dubrovačkom području ³⁵ među stotinama takvih navodi kratko i fra Bernardina Sokola. On piše da su partizani zauzeli Korčulu nakon što su je Nijemci napustili 13. rujna 1944., i da su optužili Sokola »za suradnju s Nijemcima, posebno ga okrivljujući zbog uhićenja skupine partizana od Nijemaca na otočiću Vrniku, a pozivajući se na navodnu informaciju službenika njemačke komande u Korčuli, partizanskog suradnika«. ³⁶ Radića kaže da noći kad su ga odveli nisu išli na Vis nego da su ga ubili.³⁷ On tu citira i demant fra

32Zbirka je objavljena pod br. 61, a posvećena je Braći Hrvatskoga Zmaja.

33Prema *Jutarnjem listu* od 3. lipnja 2008., taj »hrabri borac«, ipak je ublažio retoriku, i na pitanja o ubojstvima na Daksi rekao je: »Nemam nikakve veze sa likvidacijama. Bio sam na dubrovačkom području, ali sa posve drugim zadatkom. Organizirao sam podružnice OZNE. Znam samo da je likvidaciju obavila posebna vojna jedinica, Bataljun narodne obrane Dubrovnik.«

34Usp. Berard Ante Barčić, I dalje u službi laži, *Vjesnik Franjevačke provincije sv. Jeronima*, Zadar, 3/2002, poseban prilog. Usp. Isti, *Ratna sjećanja jednog franjevca*. Franjevački provincijalat, Zadar, 2004, str. 80 s.

35Njegovu knjigu *Sve naše Dakse. Hrvatski jug u vrtlogu Drugog svjetskog rata i jugokomunističke strahovlade*, izdala je Matica hrvatska Dubrovnik, 2003.

36Usp. *Sve naše Dakse*, nav. dj., str. 130.

37Usp. isto.

Berarda Barčića, prema kojem Sokol nije odao partizane. Bez obzira na demant, Udruga antifašista Dubrovnika u Biblioteci »Da se ne zaboravi« godine 2013. izdaje knjigu Nikole Anića (1923. - 2006.).³⁸ U knjizi se autor poziva na dokument Komunističke partije koji se nalazi u HDA, Zagreb, KP 42/2847., i vjeruje sastavljaču dokumenta, pripadniku vlastite partije, koji pravda zločin nad Sokolom navodnom izdajom, i navodi: »Na Vrnik je došao držati misu fra Bernardin Sokol i na neki način saznao da se tu nalaze skriveni partizani. Nije se, po običaju, poslije mise vratio na Badiju, nego je otišao u Korčulu u njemačku komandu grada i oficire Abvvera obavijestio o boravku partizana na Vrniku. Tumač u tom razgovoru bio je Vilim, Nijemac, koji je kao brijač još od prije rata živio na Korčuli. [...] Naši su onda pošli na Badiju uhapsiti špijuna fra Sokola...«³⁹ Anić piše da je ta »grupa od oko 7 partizana« uhićena i odmah pogubljena, »iako su bili zaštićeni kao ratni zarobljenici« i zamjera Radici što je napisao da je Sokol »nevin pogubljen«.⁴⁰

A kako se to tada činilo, ilustrira izvještaj koji je 25. listopada 1944. napisao i poslao Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju Ante Jurjević Baja iz Dubrovnika.⁴¹ U njemu, između ostalog, stoji: »Sto se tiče narodnih neprijatelja, do sada ih je otpremljeno što ovamo što onamo oko 60, među njima i 8 popova odnosno fratara pored svega toga mnogi se kriju i ne može ih se otkrit a sad će bit i teže obzirom na saveznike koji će ih štititi jedino tu može iskusni ljudi i vojnici, mi smo nakon streljanja objavili plakatom ali dosad ne sve samo tek sutra izlazi jedan dio u javnost a potpisali smo sud komande područja jer drugoga nismo imali o ovome svemu dajte vaše mišljenje bilo kako bilo ubit ih se mora a za ove koji se skrivaju trebat će učinit sve da ih se uhvati jer to su kaporjuni. Narod je prilično na samu situaciju zadovoljan samo neznamo što će biti nakon ovih streljanja jer se već narod za njih interesuje i pita kad će taj narodni sud djelovat.«⁴²

38Knjiga nosi naslov: *Dubrovnik u Drugom svjetskom ratu (1941. -1945.) Od okupacije do oslobođenja*. Knjiga 1., a poslije smrti autora, knjigu je uredio Nikola Tolja.

39Usp. Nikola Anić, *Dubrovnik u Drugom svjetskom ratu*, nav. dj., str. 108.

40Usp. isto.

41Baja je bio sekretar oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju (rujan 1943. - svibanj 1945.).

42Citirano prema: Hrvoje Kačić. *Dubrovačke žrtve, Jugokomunistički teror na Hrvatskom jugu 1944. i poratnih godina*, Zagreb, 2017., str. 350. Ne znamo je li u broju 8 »popova odnosno fratara« ubrojen i Sokol.

Istina je drukčija

Svoje zločine, kojima su se katkad ponosili ti takozvani antifašisti, pokušali su opravdati na različite načine. Tako je za njih fra Marijan Blažić bio »koljač«, koji je onda trebao biti zaklan. A slično je i s lažnom optužbom i Sokolom čiji su život naprasno prekinuli. Ubili su zaslužnoga člana hrvatskog naroda, ubili su rodoljuba, okončali njegove planove, komponiranje i pjesmu. Osiromašili su čovječanstvo za sposobnoga i priznatoga velikoga hrvatskog i svjetskog glazbenika, čije ime je još za života ušlo u strane stručne leksikone. A spomenuti Anić, partizanski oficir, koji je sudjelovao u Drugomu svjetskom ratu, krije se iza pojma antifašist i kaže da su uhićeni partizani »bili zaštićeni kao ratni zarobljenici«, a ne govori ništa o tome da su partizanski borci prema Sokolu postupili kao najgori fašisti i da je on, pa čak i da je bilo istinito ono što mu se stavljalo na teret, kao civil imao pravo na suđenje. Nešto o Anićevoj preciznosti govori i izraz »od oko 7 partizana«. A dokument u Hrvatskome državnom arhivu sa signaturom »HDA, Zagreb, KP 42/2847« postoji, ali u njemu nije riječ o Sokolu. Nije zato isključeno da je dokument o uhićenju Sokola koji citira Anić negdje i dalje skriven, a ako postoji, morao ga je napisati čovjek koji je upleten u ubojstvo. Navedeni navodni dokument otkriva i veliku nelogičnost. U njemu, prema Aniću, stoji da je tumač u tome izdajničkom razgovoru bio Vilim, Nijemac. Sokolu, međutim, koji je studirao u Austriji i dobro je govorio njemački, i ako je htio odati partizane, ne bi bio potreban prevoditelj. Tu činjenicu u Anićevoj knjizi uočio je i Joško Radića.⁴³

⁴³Usp. Joško Radića: Vrijeme je za vjerodostojne povjesničare, *Zadarska smotra*, br. 3-4, 2017., str. 188. Za čitavu Anićevu knjigu Radića tu na str. 182. kaže: »Osobito je uočljivo da su kao ratni zločinci navedene brojne osobe sa širega dubrovačkog područja, a da za to autor nije ponudio nikakve uvjerljive dokaze osim tvrdnji službenoga jugokomunističkoga podrijetla - bez postojeće istinite i objektivne dokumentacije koja potvrđuje te tvrdnje i bez dokaza da su protiv imenovanih provedeni sudski postupci i donesene pojedinačne presude s dokazima o točno utvrđenim i od pojedinaca počinjenim kaznenim djelima, o utvrđenoj njihovoj odgovornosti kao i o dosuđenim i izrečenim kaznama prije nego su ih ubili.« Također na str. 212. i »Po završetku ove analize može se zaključiti kako se radi o još jednom pseudopovijesnom uratku osobe neoslobođene totalitarističkog komunističkog sustava koja svojim pristranim i brojnim nedostacima iznova ponižava žrtve.«

Uostalom, ne treba većeg dokaza o ubijanju bez suđenja od Bajina izvještaja jer je on bio organizacijski sekretar Oblasnog komiteta za Dalmaciju. Njegove riječi: » – bilo kako bilo, ubit ih se mora«, govore o tome da onaj kojega je režim smatrao suparnikom ili onim koji bi u budućnosti to mogao postati, nema pravo na život. A Sokol je sa svojim poznanstvima i svojom internacionalnom reputacijom, računali su »partijski drugovi«, mogao to biti.

A kad je riječ o sudu i načinu suđenja, o tome govori Bajina izjava: »...potpisali smo sud komande područja jer drugoga nismo imali«. Potpis o kojem Baja govori otkriva da suđenja nije ni bilo. Potpisali su odluku suda nakon što su ubojstva izvršili. To uostalom, za divno čudo, potvrđuje i izvješće Drage Desputa, od 17. siječnja 1945., člana Sudskog odsjeka Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske⁴⁴, upućeno Centralnom komitetu KPH. U izvješću stoji: »[...] kod sprovođenja te mjere drugovi koji su je sprovodili bili su vrlo površni. Kao primjer navodimo slučaj koji se desio u Dubrovniku, gdje je u oglasu osuđenih na smrt bio naveden i jedan građanin Dubrovnika, koji se je u tom momentu nalazio na slobodi i u oglasu među strijeljanima čitao svoje ime i prezime«. ⁴⁵ Riječ je ovdje o plakatu »U ime naroda Jugoslavije«, koji se nakon navodnog suđenja i strijeljanja pojavio na javnim mjestima u Dubrovniku; s datumom 26. listopada 1944. potpisao ga je Vojni sud Komande Južno dalmatinskog područja, koji u tom trenutku nije bio ni formiran. Na plakatu su bila imena osuđenih (među njima su bili Blažić i Tomašić), njihova navodna krivnja i osuda na strijeljanje s konfiskacijom imovine. U obrazloženju je stajala i rečenica: »Odbrana optuženih, s obzirom na naprijed utvrđeno činjenično stanje, postala je bezpredmetnom i kao takva od strane Suda odbačena.« Na plakatu je među osuđenima objavljeno prekríženo ime Aleksandra Corovića Dimitrijeva (koji je tada imao 23 godine). Riječ je o spomenutom »građaninu Dubrovnika« koji je usprkos tako strašnoj presudi, jednostavno, pušten bez da mu je imovina konfiscirana. Ne treba većeg dokaza za činjenicu da suđenja nije ni bilo.

⁴⁴Kratice označuju: Narodno oslobodilačku vojsku i Partizanske odrede.

⁴⁵Usp. *Zločini i teror u Dalmaciji 1943.-1948. počinjeni od pripadnika NOV, JA, OZN-e i UDB-e*, Zagreb, ožujak 2011. Uredili: Blanka Matković i Ivan Pažanin, str. 84. Ovjereni prijepis, strojopis dokumenta nalazi se u Hrvatskom državnom arhivu, f. 1220, CK SKH, Ratno gradivo, kut. 13, KP-42/2842.

I Sokolove su ubojice pokušale opravdati zločin navodnom izjavom franjevac, stavljajući im u usta strašnu laž: »Riješite nas ovoga zla«. A istina je ono što su posvjedočili fra Vjekoslav i fra Berard Barčić da, bez obzira na to na kako je lošem glasu bio neki franjevac, takva izjava ne bi mogla izići preko usta drugog franjevca. Barčića su Nijemci s Badije odveli u ožujku 1944. pod optužbom da je surađivao s partizanima na Korčuli. On tvrdi: »Ni padre Sokol, ni ja, ni drugi fratri na Badiji koliko god nismo simpatizirali partizane zbog njihove komunističke ideologije, nismo nikada ništa rekli ili učinili u prilog okupatora a na štetu partizana.«⁴⁶ Također kaže: »Tko pozna padra Bernardina Sokola, može posvjedočiti da je on bio plemenit čovjek, dobar redovnik i svećenik, glazbeni genij zanesen u svoju glazbu, koji ne bi ni mrava zgazio. To mogu posvjedočiti svi koji su ga poznavali.«⁴⁷ Kad se uzme u obzir ovo svjedočanstvo čovjeka koji je sa Sokolom na Badiji živio i dobro ga poznao, onda zapis Viktora Novaka o Sokolu u golemoj knjizi od 1124 stranice s naslovom *Veliki grijeh*, u kojoj je on nabrojio navodne grijeha Katoličke crkve, i kad se uzme u obzir da na istoj stranici na kojoj piše o Sokolu, donosi i »grijeh« blaženog Alojzija Stepinca, onda možemo reći da se u toj knjizi ne radi o »velikom grijehu« Crkve, nego o velikoj laži Novaka i njegovih istomišljenika. A Sokolu ipak može biti »posmrtna utjeha« što je u toj velikoj laži našao mjesto na 543. stranici s blaženim Alojzijem.⁴⁸

O Sokolu su se ljudi bojali govoriti. I oni koji su bili na njegovu pokopu znali su da im je opasno nešto reći, pa je mjesto gdje je pokopan ostalo obavijeno velom šutnje, a isto se dogodilo i s njegovim djelima. Koliko je napisao, još se ne zna.⁴⁹ A kolika je šutnja morala vladati, ilustrira činjenica da su fratri čuli da je pokopan na plaži, ali se nisu usudili to provjeravati niti ga tražiti i dostojno pokopati. O tome govori i podatak da se vizitator o. Pero Peterca, koji se gotovo godinu dana nakon što je Sokol ubijen, na dan 24. rujna

46Usp. Berard Ante Barčić, *Ratna sjećanja...* nav. dj., str. 81.

47Usp. Berard Ante Barčić, *Ratna sjećanja...* nav. dj., str. 80.

48Sokol je još 1934. svoju zbirku *Hrvatsko selo* posvetio »Seljačkom sinu preuzvišenom gospodinu Vjekoslavu dr. Stepincu zagrebačkom nadbiskupu - koa-djutoru.«

49Kompozicija *Slava tebi, Bože-Kriste*, koja se pjeva prilikom blagoslova nekog rada nađena je nedavno među drugim Sokolovim papirićima u omotnici pisma koje mu je iz Šibenika uputio Miho Jerinić. AMB 2330.

1945., u Knjizi vizitacije Franjevačkog samostana Badija, pišući o njegovu slučaju, nije usudio upisati ni njegovo ime, nego konstatira: »[...] dočim je jedan član samostana bio pozvan na saslušanje 29. rujna 1944. na Vis kod vojnog suda N.O.V. od kuda se do danas nije vratio.«⁵⁰

Među službenim komunističkim dokumentima nema zapisa o Sokolovu ubojstvu, Za razliku od toga, postoje zapisi o njegovim kolegama Blažiću i Tomašiću. Blažić se spominje u dokumentu što ga je u ime Okružnog komiteta Komunističke partije Hrvatske iz Dubrovnika 18. lipnja 1944. Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju, kao »Mjesečni izvještaj za Maj«, poslao »Marin«⁵¹. U njemu stoji: »Kao koljači i organizatori ustaški poznati su: Don Djura Kre-čak, Doktor Zeno Svilokos, Mladen Kaštelan, fra Marijan Blažić, Jordan Kuničić, don Smit Josip, Štuli Kruno, povjerenik bivše srpske banke, Biliš Viško, logornik, Mato Roko, šef policije, Blaženko Mato, krivični referent policije. Svi su ovi danas povezani sa Rokom Mišetićem i njegovim Mačekovskim banditima, a prema vani još uvijek istupaju kao ustaše.«⁵² Bila je to optužba koju je službenik OZN-e (Odjel za zaštitu naroda, formiran 13. svibnja 1944.) potpisao za mjesec »maj«, dakle u istom mjesecu kad je zloglasna tajna služba osnovana, i protiv njezine optužbe nije bilo lijeka. Pet mjeseci poslije, točnije 25. listopada 1944., zaredala su ubojstva tih ljudi bez suda i suđenja. Među ubijenima bio je i spomenuti franjevac Marijan Blažić. A dominikanac Jordan Kuničić, naznačen u toj OZN-inoj tajnoj optužnici, koji u trenutku hapšenja nije bio u samostanu, relativno je mirno živio i radio i dalje u Dubrovniku.

Sokola ni Barbira ne spominje ni Opunomoćstvo UDB-e (Uprava državne bezbednosti) za kotar Dubrovnik kada je u travnju 1948. dostavilo »popis streljanih narodnih neprijatelja« Odjeljenju UDB-e za Dalmaciju. Među ubijenima je ime fra Marijana Blažića, za kojega u popisu stoji: »...kao ustaša likvidiran je brzim postupkom 26. X. 1944. god.«⁵³ Na istom je popisu fra Toma Tomašić, s lokalnim ime-

50Usp. AMB O 88 str. 45.

51Vjerojatno je riječ o Marinu Cetiniću (1915. - 1996.), koji je dopis poslao u ime Okružnog komiteta Komunističke partije Dubrovnik, i potpisao samo »Marin, s. r.«

52Usp. *Zločini i teror u Dalmaciji 1943.-1948.*, nav. dj., str. 205. Prijepis, strojopis dokumenta nalazi se u Državnom arhivu u Splitu, f. 262, IHRPD, kut. 60.

53Usp. *Zločini i teror u Dalmaciji 1943.-1948.*, nav. dj., str 238.

nom »Tomašić padre Toma«, uz istu opasku kao i Blažiću: »...kao ustaša likvidiran je brzim postupkom 26. X. 1944. god.«⁵⁴ Kad se uzme u obzir da su s Franjevačke teologije i gimnazije u Dubrovniku tada u kratkom roku bez suđenja ubijena tri profesora (Blažić, Tomašić i Barbir), može se zaključiti da je režimu cilj bio ugasiti te franjevačke odgojne institucije.

O predosjećaju tragičnog završetka svoga života, Sokol je, kako svjedoči Badijska samostanska kronika, često govorio: »Prava nemila tragedija u ovom našem Badijskom samostanu 28. rujna 1944. Pod večer prispješe s luksuznim motorom (rekoše s Visa) neki partizanski kaponje te baš preko naše večere izjaviše ocu Gvardijanu da su došli po o. Bernardina Sokola, jer da se isti nepovoljno izrazio o partizanima, te da će ga odvesti na Vis i suočiti sa svjedocima. O. B. Sokol, o tome obaviješten, prekine večeru, pobrza u sobu gdje dođu i dotični partizani i gvardijan. Obave premetačinu sobe i zaplijene mu veliku količinu spisa i korespondencije, ispitujući ga na dugo i široko i predbacujući mu počinjeno zlo na teret partizana. On se je opravdavao da nije baš onako i u onom smislu kazao. Ne koristi: morade s njima na motor u kasnoj i olujnoj noći iako bolestan. (Pred par godina udarila ga kap.) Rekoše da će s njim na Vis, ali on Visa nije vidio, već je iste večeri, valjda u istom motoru između Badije i Korčule strijeljan i bačen u more. Pokojnik je već predosjećao da će nastradati netom su partizani preuzeli vlast. O tom bi često govorio i veoma raspoložen, pripravan na sve.«⁵⁵ Zapisi fra Bernardina o želji da vjeru posvjedoči mučeništvom, izjave prije i za vrijeme mučenja, govore o tome kako je bio spreman na najveću žrtvu. A da se bojao za život i predosjećao smrt, nije nikakvo čudo jer su partizani na prostorima koje su zauzimali bez suđenja poubijali na stotine ljudi među kojima su bile ugledne osobe i vjerski službenici, tako da se smrt osjećala u zraku.

Ondašnju klimu u Dubrovniku ocrta dnevnik akademika Rafe Bogišića (1925. - 2010.). On piše: »A onda je došao dan kada su >oslobodioci< ušli u Dubrovnik. Zatvorili smo se i skrili u zidine svoga Collegiuma, u strahu očekujući što će se s nama dogoditi. Upravitelj nam je preporučivao da ne izlazimo van, da se ne poka-

⁵⁴Usp. isto, str. 343.

⁵⁵Ovaj dio Badijske kronike u Samostanu Male braće nije nađen (možda je dospjela u Zadar?), pa je citat prema: Josip Sopta, *Znali su zašto umiru*, Zadar, 1999., str. 24.

zujemo: >Možda će zaboraviti da smo tu i da smo živi<. Slušali smo ga i u tišini hodali sobama i hodnicima, kretali se po svojoj kući i jeli posljednje ostatke palente i staroga crvljivog tijesta. U takvu stanju straha i odvojenosti doznawali smo što se događa oko nas, doznawali smo kako ljude odvođe i ubijaju. Nestao je naš nasmijani prefekt Josip Schmidt, tihi i sveti duhovnik Petar Perica, zatim profesori franjevci Marijan Blažić, Toma Tomašić, Gerhard Barbir. Silazili smo niza stepenice i dolje na uglu zida na Gundulićevoj poljani čitali kako su ti naši duhovnici i profesori osuđeni na smrt i strijeljani jer su bili >ratni zločinci<, >narodni neprijatelji, >gestapov-ski špijuni<. Ukočenih misli i pogleda vraćali smo se u svoje sobe i hodnike, šutjeli, razmišljali i čekali.«⁵⁶

U osvit samostalne hrvatske države pokušao je tadašnji provincijal zadarskih franjevaca fra Marijo Sikić u Orebiću otkriti Sokolov grob. Rovokopačem su tada vršili iskapanja, ali na mjestu za koje je rečeno da bi tu trebali biti njegovi posmrtni ostaci.⁵⁷ Ta činjenica puno govori, kao i podatak da se tek 17 godina poslije tog pokušaja traženja posmrtnih ostataka netko javno usudio pokazati drugo mjesto kao mjesto ukopa.

Šokira činjenica da su se duhovne osobe i znanstvenici nazivali »koljačima« i da su ih ubijali bez suđenja. Najgore od svega je da se laži šire do danas i što se ta ubojstva olako opravdavaju. Na primjer, moderni povjesničar Dragan Markovina pravdat će te ratne zločine tako što će reći da je ubojstva bez suđenja svakako bilo, ali da je toga bilo i u Europi, i da su se i tamo »događale iste stvari sa suradnicima nacističkih režima«.⁵⁸ Čini se da danas u Hrvatskoj više nema straha, ljudi mogu govoriti, ali mogu govoriti i sljedbenici onih koji su činili te zločine. Njihov glas kao da je još jači i svojim izjavama kao da bdiju nad tajnama grobova onih koji su pobijeni bez suđenja. Tako će to biti dok gospođa koja je u rodbinskoj vezi sa Sokolovim ubojicom, ima hrabrosti u modernoj europskoj državi

⁵⁶Usp. Rafo Bogišić, *Godine i strah: Dnevnički zapis iz jeseni 1985.*, Matica hrvatska, *Kolo*, br. 3, 2001., str. 359 s.

⁵⁷Mjesto pokopa vjerojatno je namjerno pogrešno pokazano jer su ubojice još bile na životu. A o rezultatima analize tu pronađenih kostiju, koje nisu bile ljudske, 8. ožujka 1995. provincijal Marijo Sikić izvijestio je gospodina, koji mu je pomagao kod iskapanja, J. M. u Orebiću.

⁵⁸Usp. Damir Pilić, »Baja: Ubili ih se mora«, *Slobodna Dalmacija*, 26. lipnja 2006., str. 3.

Hrvatskoj javno u Korčuli reći: »Ponosna sam što mi je djed ubio ustašu!« Tako će to biti dok »dubrovački antifašisti« mogu govoriti o pravima zarobljenih partizana i u isto vrijeme za čovjeka nad kojim je izvršen ratni zločin reći da nije »nevin pogubljen«.

Sokol je imao nesreću da je živio u vrijeme dvaju svjetskih ratova. U prvom je u Austriji posjećivao ranjene Hrvate, a drugi ga je nažalost odnio. Nije bio ni u zatvoru, niti je imao suđenje i njega nitko nije mogao posjetiti. Ni danas, gotovo sedam i pol desetljeća nakon toga strašnog zločina koji su nad njim izvršili, ne možemo zapaliti svijeću na njegovu grobu.

U OZN-inoj mapi pod brojem 1219

Tražeci u Hrvatskom državnom arhivu Anićevo citirani dokument, »HDA, Zagreb, KP 42/2847«, saznao sam da spis pod tom signaturom sadržava neke dokumente koji nemaju veze sa Sokolom. A riječ je o arhivu tajne policije Komunističke partije OZN-e. Pogrešan Anićevo navod doveo me je međutim do dosjea s imenom Sokol Bernardin⁵⁹, danas pod signaturom MUP RH/I Kut 1219. Ispod njegova imena napisano je »Rođen« s povlakom, što znači nepoznatog datuma. Ispred imena na mapi je i broj 319640, a iznad njega još jedan prekriven - 99743. Na dnu su još dva prekrivena broja: 186 i 99743. Sve to upućuje na činjenicu da je mapa doživljavala različita klasificiranja. Tu stoji i oznaka: »A. Obradena i mikro-snimljena dokumentacija.«

⁵⁹Dokumenti iz tog fascikla ugledali su svjetlo dana 74 godine nakon što ih je OZN-a zaplijenila.

Naslovnica OZN-ine mape

Na neki način u tom kartonu OZN-e Sokol još živi. Nedostaje njegov datum rođenja. Nema optužbe. Nema osude. Nema ni »smrtnog lista«. Unutra su samo Sokolovo svojevrsno oproštajno pismo fra Marijanu Blažiću⁶⁰, mali novinski isječak s člankom o njemu, u kojem autor »D« navodi citat iz pjesme što ju je Sokol uglazbio i njegova objavljena zbirka br. 7 *Crkvene skladbe* (za jedan glas uz pratnju orgulja)⁶¹. Kao optužnica može se shvatiti taj kratki novinski članak objavljen u *Hrvatskom glasu* 5. kolovoza 1941. (godište I., br. 269, str.

⁶⁰Fra Marijan Blažić bio je od 1942. do nasilne smrti provincijalni delegat za franjevece južne Dalmacije.

⁶¹Ta zbirka tiskana je u Zagrebu 1930. Sastoji se od šest kompozicija, na 16 stranica. Reklamni listovi, prvi i posljednji, koji su otisnuti kao dodatni, istrgnuti su.

10.) s naslovom »Desetgodišnjica glazbenih izdanja o. dra Bernardina Sokola«. ⁶²

Isječak iz *Hrvatskog glasa* u OZN-inoj mapi

⁶² *Hrvatski glas* izlazio je u Zagrebu samo 1941. U nacionalnoj sveučilišnoj knjižnici nalazi se pod sign. 85.721.

Članak je dakle izišao poslije osnivanja Nezavisne Države Hrvatske (osnovana 10. travnja 1941.), pa možda autor članka nije mislio na pravaškog čelnika Antu Starčevića, kome je pjesma posvećena, nego je i on stihove: »Ante će donijeti Hrvatskoj spas, / Hrvat na svom bit će svoj!« povezao s Antom Pavelićem. A djelatnici OZN-e također su povezali te stihove, svjesno ili nesvjesno s tadašnjim poglavnikom NDH. Ta »fama« da je Sokol ispjevao pjesmu Anti Paveliću živjela je u Sokolovo vrijeme, a nažalost živi još i danas.

Prema kronici Badijskog samostana, partizani su iz Sokolove sobe odnijeli više spisa. U OZN-inu omotu nalazi se samo prethodno naznačeno. Vjerojatno su izabrane spise smatrali kompro-mitirajućim materijalom, pa su ih sačuvali, a drugih su se riješili. Nije isključeno da se ostatak nalazi na nekom još mračnijem mjestu, možda kod nekih takozvanih Anićevih antifašista, odakle je on uzeo spomenute informacije i namjerno pogrešno naznačio izvor?

Spomenuto pismo gusto je tipkano pisaćim strojem na pet i pol stranica formata A4, a Sokol ga je započeo pisati 24. kolovoza 1944. Iz tog pisma, koje leži u mapi OZN-e, vjerojatno isto onoliko dugo koliko i njegovo tijelo leži na plaži u Orebiću, saznajemo mnogo. Pismo je napisano u ispovjednom tonu. Puno je Sokolovih opravdavanja i »optužbi« na račun drugih fratara, što je znak da su se rat i različiti politički pogledi na njegov ishod preselili i pod krovove samostana.⁶³

Sokol čak planira zakopati pismo jer se boji da bi ga neki fratri drugačijih pogleda mogli uništiti. Ipak, u njemu piše da »sakriva arhiv«. Jesu li partizani tražili i našli spomenuti arhiv, ne zna se. Ali došli su iznenada, našli pismo i vjerojatno im je ono bilo dovoljno da ga ubiju, da učine ono što su i inače bili naumili. U pismu, između ostalog, stoji da su partizani od fratara sami besplatno uzimali hranu, a Nijemcima su fratri prodavali povrće ili su ga mijenjali za drugu hranu.

Sokol piše: »Znali smo da partizani prigovaraju svima koji imaju veze s Nijemcima prodajom ili služenjem u kući, radom u bunkerima, pa su mnogi muški iz straha prešli njima.« Također piše: »Kako ja znam njemački bolje nego drugi naši, mene su slali za sve potrebe.« Bio je dakle Sokol kod mnogih pitanja posrednik i

⁶³S Badije je u partizane otišao 1944. i franjevac Andro Vid Mihičić (1896. -1992.), nakon što je u tamošnjoj franjevačkoj gimnaziji predavao od 1933. do 1944.

tako svjestan da je u opasnosti, pa u tom pismu ističe: »[...] jer su me partizani imali prije na zubu, pa su me u prosincu tražili među našima u Blato i govorili doći će nam Soko prije ili kasnije ... Oni su me znali još iz Korčule kao Hrvata.« U tom pismu, započetom 24. kolovoza, Sokol iznosi činjenicu da zna za tešku klevetu koju su »neslužbeni« partizani u Korčulu bacili« i iznosi predosjećaj da će ga partizani odvesti, mučiti i ubiti. Pismo nije poslao, nastavio je pisati i završio ga »na ime Marijino 1944.«, dakle 12. rujna. Tu iznosi podatak da se saznalo »da partizani znaju ko ih je izdao, jedan njihov...«. Po njega na Badiju nisu dakle došli zbog navodne izdaje, nego da nađu druge dokaze protiv njega. A novinski članak koji je bio napisan da pohvali Sokola i njegovo djelo, vjerojatno je bio u njegovoj sobi.

Nije isključeno i da su pripadnici OZN-e članak donijeli sa sobom, iako je sam članak objavljen više od tri godine prije toga. U svakom slučaju, izrezali su ga i na njemu podcrtali između ostalog i ovo: »Manje se čudimo, što >Hrv. Pjevački savez< nije pjevao muške i mješovite svjetovne zborove iz pet svezaka >Hrv. sela<, jer skoro svaka pjesma odiše hrvatstvom i katoličanstvom pa i >veleizdaj-stvom< >Ante će donijeti Hrvatskoj spas, Hrvat na svom bit će svoj!< [...] Sada će i u slobodnoj Hrvatskoj svatko doći na svoje pravo mjesto, pa i kompozicije dra. Sokola, koje će starijima biti za zabavu a mladima na pouku.« Sudeći prema podcrtanim stihovima, u dosjeu je vjerojatno trebala završiti Sokolova zbirka s brojem 61., u kojoj je objavljena *Himna Ante Starčevića*. Zašto se tamo našla zbirka s brojem 7 *Crkvene skladbe*, nije jasno. Možda je ipak neki »pošteni istražitelj« zamijetio da se dokazi za Sokolovu optužbu i likvidaciju ne slažu, pa je zamijenio zbirku? Na članku su tada novopečeni istražitelji podcrtali i gotovo svako mjesto na kojem se spominje hrvatski narod, po čemu su Sokolovu ljubav prema vlastitom narodu smatrali najvećim njegovim grijehom.

Naslovnica Sokolove zbirke iz OZN-ine mape

Iz pisma je jasno da se Sokol nada da partizani neće pobijediti u ratu. A kao zaključak stavlja: »Prilike su takve da bi partizani mogli lako doći i mene odvesti.« To i sva druga osjetljiva mjesta u pismu istražitelji su podcrtali, a vjerojatno su malo poslije toga Sokolovu slutnju da će ga ubiti pretvorili u djelo. I u tom pismu Sokol ističe, više puta zapisanu izjavu, daje spreman i na smrt. Piše: »[...] hoće li mi udijeliti milost, da umrem kao mučenik za svetu vjeru, što je bila glavna moja želja od djetinjstva.« Tu je naveo neslaganje s fra Marijanom Blažićem i njegovim političkim stavovima. Blažić to pismo nikad nije vidio. I taj učeni franjevac, koji je u narodu u Dubrovniku imao nadimak »crveni fratar«⁶⁴, ubijen je na Daksi pod optužbom

da je »koljač«, samo mjesec dana poslije Sokola. A Sokolovo pismo sačuvano u OZN-inu dosjeu dokaz je da Sokol nije volio partizane. Vjerojatno je u određenom vremenskom razdoblju i simpatizirao Paveliča? Pa čak da mu je i uglazbio pjesmu, to nije bio grijeh zbog kojeg je trebao biti ubijen. Vjerojatno nije posebno volio ni srpskog kralja, ali je i za njega kao glazbenik profesionalac uglazbio pjesmu.⁶⁵

Završni dio Sokolova pisma iz OZN-ine mape

64Zasluzio je takav naziv vatrenim propovijedima koje su bile upućene protiv svih koji su po njegovu mišljenju činili nedjela. A uz fra Cvjetka Jareba, koji je u to doba vodio ljekarnu Samostana Male braće i pomagao partizanima u lijekovima i sanitarnom materijalu, Blažić je, kao provincijski delegat za južni dio Provincije, svakako s tim poslom bio upoznat. Usp. Hrvoje Kačić, Marijan Blažić »Crveni fratar« - ponosni sin Kastavštine, *Dubrovačke žrtve*, nav. dj., 2017., str. 146. Pogotovo je to morao znati magistar farmacije fra Justin Velnić,

koji je s Jarebom u to vrijeme radio u ljekarni.

65 Sokolov autograf himne srpskom kralju sačuvan je u glazbenom arhivu dubrovačke katedrale pod signaturom XXIII 441c. Vjerojatno je to bilo u vrijeme kad je kraljica Marija 19. travnja 1923. posjetila Dubrovnik i kad je pred Kneževim dvorom vojna glazba izvela rumunjsku i tu prilagođenu himnu, kako izvještava *Narodna svijest*. A Sokol je u to vrijeme bio u Dubrovniku i predavao glazbu u Dubrovačkoj državnoj gimnaziji.

Zaključak

Sokol je ubijen kad je imao 56 godina. Njegov je život naprasno i iznenada prekinut u trenutku kad je bio u zreloj dobi i pun planova. Dob je to u kojoj nadareni ljudi obično puno stvaraju. Njegov je stvaralački rad međutim zaustavljen. Ali i sve ono što je za glazbu i kulturu do tada učinio, doživjelo je svojevrsnu pauzu, zastoj, muk, šutnju. Njegovo ime i djela nisu se više spominjala. A može se samo nagađati što je sve još mogao učiniti i što bi sve učinio da je ostao živ.

Tek u osvit demokracije počinje se o njemu javno govoriti i izvoditi njegove skladbe. Taj trend nastavlja se proslavom 130. godišnjice rođenja. Njegova djela pomalo se »otkopavaju«. Napokon bi bilo vrijeme i da se i njegovo tijelo pronađe i ekshumira, da se na civilizacijski i kršćanski način pokopa i tako donekle vrati dostojanstvo velikom sinu hrvatskoga naroda.

Sažetak

Iz životopisa fra Bernardina Sokola s posebnim osvrtom na novije spoznaje

Franjevac Bernardin Sokol, krsnim imenom Luka (1888. - 1944.), nakon što je 1905. stupio u franjevački red počeo se baviti glazbom. Kao svećenik odlazi na studij glazbe i teologije u Klosterneuburg kod Beča, gdje je boravio od 1915. do 1917. Nakon toga je do 1924. na Franjevačkom učilištu u Dubrovniku predavao moralku, crkveno pravo i glazbu. Specijalizaciju iz teologije i glazbe Sokol je nastavio u Rimu, gdje je 1925. doktorirao teologiju, a na Papinskoj višoj glazbenoj školi 1926. završio je muzikologiju. Od 1927. do 1932. na Teološkom fakultetu u Zagrebu predavao je uvod u koralno pjevanje i crkvenu muzikologiju. Poslije je živio na otoku Badiji kod Korčule, gdje je bio profesor glazbe na Franjevačkoj klasičnoj gimnaziji. Uz uspješan pedagoški rad i komponiranje iskazao se i kao izdavač. Tu se posebno ističe njegov veliki glazbeni projekt *Pjevajte Gospodinu pjesmu novu - Zbirka za crkvenu i svjetovnu glazbu*, koji je započeo 1929. i u kojem je do 1941. izdao 80 zbirki. Suradivao je s više glazbenika u domovini i inozemstvu, a još za života ime mu je uvršteno u neke strane glazbene leksikone. U Zagreb je ponovno došao 1941. kako bi nastavio svoje izdavačko djelovanje. U tome ga je spriječila bolest, ali i ratne neprilike, pa se na Badiju vratio u veljači 1944. Tu su ga lažno optužili da je odao partizane, pa ga je nekoliko njih u noći 28. rujna 1944. uhitilo i odvelo

iz samostana. Nekoliko dana nakon toga more je izbacilo njegovo tijelo na obalu Orebića, gdje ga je skupina mještana u tajnosti pokopala. Poslije toga je i njegova djela prekrpio veo šutnje. Pripadnici OZNA-e prilikom njegova uhićenja odnijeli su iz njegove sobe više spisa, a neki od njih nađeni su tek nakon 74 godine. Među njima je i Sokolovo pismo iz kojeg se vidi da nije volio partizane, ali i da ih nije odao. Ubijen je nevin, bez suda, a tijelo mu još leži na plaži u Orebiću.

Fra **Stipe Nosić** (1952.) završio je Franjevačku srednju školu za spremanje svećenika Split - Poljud u Splitu 1971. god. Teološki studij započeo je na Filozofskom učilištu Trsat - Rijeka, a nastavio na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu Teologija u Splitu, gdje je 1979. god. i diplomirao. Godine 1983. započeo je postdiplomski studij na Teološkom fakultetu Albert-Ludwigs-Universiteta u Freiburgu im Breisgau (SR Njemačka), gdje je pod vodstvom prof. dr. Bernharda Stoeckle obranio 1987. doktorsku disertaciju iz predmeta katoličke teologije (moralna teologija) s temom: »Empfangnis-regelung nach dem **II.** vatikanischen Konzil - Eine moralgeschicht-liche Untersuchung zur Lehre der papstlichen Aufierungen und zu ihrem Echo in der katholischen Kirche Jugoslawiens«.